

Újraolvasva – hatvan-hatvanöt év múltán

(3.) Muzsikál a Bükk

Második vagy harmadik osztályos lehettem. Ekkor már ismét szokásba jött, hogy tanév végén a jó és magaviseletből is „példás” (ez volt a bizonyítványba bejegyezve) tanulókat könyvvél jutalmazták. 1951 vagy 1952 júniusában ilyen jutalomkönyvként kaptam *Lestyán Sándor* kötetét. Az időpontra nem emlékszem ugyan, de arra igen, hogy amikor igazgató bácsi (az ötvenes évek elején így kellett szólítanunk tanítóinkat) a tanévzáró ünnepségen átadta, rögtön megkapott. Hiszen már a színes borítólap felkeltette érdeklődésem: néhány fa között egy kis tisztáson két őz, egy bak és egy suta legelt. A cím is furcsának tűnt, izgatott: hogyan muzsikálhat egy hegy? Őzket korábban is láttam már, mégpedig élőben, de igazi erdő a mi falunk határában nem volt. A Tisza szabályozása után, valamikor az 1860-70-es évektől a folyami töltés (védőgát) mellett telepítettek ugyan erdősávot, de abban csak egy-két kisvad élt, és valódi erdőgazdálkodás sem igen folyt. A közeli Zempléni-hegység erdeibe pedig mi, kisgyermekek csak véletlenül juthattunk el, én például addig még egyszer sem. Bár 1950 óta a községünk az akkor kialakított, összevont Borsod-Abaúj-Zemplén megye rész lett (korábban az egész Taktaköz Szabolcs megyéhez tartozott), számunkra az új megyeszékhely, Miskolc – és nyilvánvalóan a környéke, így a Bükk is – még szokatlan volt, szüleim is csak akkor utaztak oda, ha nagyon-nagyon kellett valami hivatalos ügyet intézni. Szinte hihetetlennek tűnik, de én csak gimnazista koromban jártam először a városban. Tehát a Bükk és különösen annak erdei élete ismeretlen világgént tárult elém a jutalomkönyv lapjain. Nem is várokztam sokáig a megismerésével. Mindjárt a szünidő elején – mivel olvasni egyébként is nagyon szerettem – kezembe vettem, és pár nap alatt végigolvastam mind a száznegyvenkilenc oldalt.

Hogy ki írta, az nem igazán érdekelt. Persze most, amikor újraolvastam a könyvet, utánanézttem. *Lestyán Sándor* (1897-1956) munkás, sokoldalú alakja volt a magyar sajtó- és irodalomtörténetnek. Újságírói pályája az első világháború alatt kezdődött (a *Világ* szerkesztőségében), később a hazai hírlapirodalom élvonalába tartozó, igen színvonalas szépirodalmi rovatral rendelkező *Az Est* és a *Pesti Napló*, majd *Az Újság* munkatársa, 1933-1944 között a szintén sikeres politikai napilap, a gyermekolvasók felé is nyitó *Friss Újság* szerkesztője, aztán újraindítását követően rövid ideig (1949-50) főszerkesztője. Közben a második világháború végén megjelent *Szabadság* (1945) publicistája, majd a városismereti folyóirat, a *Budapest* felelős szerkesztője (1945-47). A harmincas évek derekától számos

regénye, regényes életrajza és elbeszélése jelent meg, művelődéstörténeti cikkeket, esszéket is írt. A *Muzsikál a Bükk* című művét 1950-ben a nem sokkal azelőtt államosított Athenaeum Könyvkiadó Nemzeti Vállalat tette közzé. A kiadó vezetőjét, Haraszi Sándort (1897-1982) – aki jeles publicista és ismert munkásmozgalmi személyiség volt – röviddel ezután, vagyis még 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták, a következő évben el is ítélték. (1956 végén a *Népszabadság* főszerkesztője, ám 1958-ban ismét bebörtönözték.) A kiadvány felelős szerkesztői teendőit a fiatal, magyar-történelem szakos egyetemi hallgató, Csulák Mihály (1927-1984) látta el, aki később, élete utolsó tíz évében az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum könyvtárosaként dolgozott, és lényeges szerepet játszott az intézmény fejlődésében, korszerűsítésében. Már kisiskolásként felfigyeltem a kötet fekete-fehér illusztrációra, mindenekelőtt az állatok (madarak, kis- és nagyvadak: nyulak, rókák, őzek, szarvasok, vaddisznók stb.) élethű, szinte megelevenedő ábrázolására. Róna Emy (1904-1988) nemcsak művészi, szeretetteljes, hanem pontos rajzokat is készített, mintha egy madárhatározó vagy valami hasonló munka szemléltető képanyagának szánta volna azokat. Óhatatlanul felvetődik az emberben a gondolat: a kiváló művész mintegy megelőlegezte az egyik legbájosabb magyar mesekönyv, az *Öreg néne őzikéje* (amit a mi kislányunknak is megunhatatlanul mesélgettünk, olvastunk) majdani pompás és kecses grafikáit.

A *Muzsikál a Bükk* műfaja elég nehezen meghatározható. Egészen bizonyosan nem regény, és nem is elbeszélés-csokor (ahogy az egyik lexikon tévesen állítja). Szerzője a naplóformát választotta, ez adja a keretet. Egy tizenkét-tizenhárom éves gyerek – hangsúlyozottan úttörő, mert akkor ez még nem volt magától értetődő –, Péter naplóját, élményeit olvashatjuk a könyv lapjain. Apja erdőgondok (magasabb beosztású erdészeti-vadászati tisztviselő) a Bükk-fennsíkron, ám ő Budapesten jár iskolába, és az iskolai szünetek alatt tartózkodik a hegyen. Lestyán e kitalált „hőse” naplóját évszakok szerint tagolja, a tavasz, a nyár, az ősz és a tél erdei történéseit beszéli, meséli el. S végső, már-már lírai kicsengése (és itt e főnév tényleg szó szerint értendő) sugallja, adja a mű címét: tél végén, amikor újból közeleg a kikelet, és újra megmozdul a természet „*A nyargaló tavaszi szélben zúgó lombusogásra az erdei dolgozók azt mondják: «Muzsikál a Bükk».*” Magáról a hegységről az író keveset szól, csak elvétve, mintegy mellesleg említ egy-egy sziklát, csúcsot, átjárót, utat. Péter naplójának tulajdonképpeni tárgya az erdő: a fák, a tisztások, a bokrok, a füvek, a gombák, a vadgyümölcsök, a madarak, a bogarak, a különféle állatok. Mellékszereplők az erdei emberek is: apja (az erdőgondnok) és anyja, furfangos kispajtása (Miska), a kocsis (Károly), a vadászok és az erdészek, az alkalmi munkát végző lányok, a szénégetők és a mészégetők, a favágók, a makkgyűjtő fiatalok, a fuvarosok, a vadászó és a többiek. Mint ahogy háttérbe szorul a hegyi munkásüdülő, illetve az oda érkező munkások épp csak fel-felvillanó alakja.

Miközben beleérező, itt-ott kifejezetten remek leírást olvashatunk a bükki erdőkről. A kiskamasz naplóíró (vagyis Lestyán Sándor) például így látja a tavaszi hajnal pirkadását: „*Harmat csillog a réten, fényes gyöngyszem-süveget hord minden fűszál. A pattanó rügyek, bimbózó hajtások, nyiladozó virágok mosolyogva fürdenek a szélid, simogató napfényben.*” Több száz, netán több ezer éves tapasztalat sűrűsödik a következő bölcsességben: „*Aki sokat jár az erdőben, az tudja, hogy az erdő egyszer bánatos, máskor jókedvű. Hol haragszik, hol meg mosolyog.*” Hihető, hogy egy esztendő leforgása alatt Péter „*Lelkes, áhítatos barátja lett az erdőnek, a rengeteg feltártta előtte minden titkát.*” Mégpedig éppen olyan időszakban, amikor a hagyományos erdő-

gazdálkodást kezdte felváltani a gépi technika uralma. Azóta ez a folyamat végbement, de nem tanulságok nélkül. Ezért akár a mai környezet- és természetvédelem elkötelezettjei, aktivistái is jelmondatul választhatnák az előszó második mondatát: „*Az erdő a természet fenséges kertje, épp úgy gondozni, ápolni kell, mint a lakóházak kertescskéit.*”

A szerző eredendően publicista volt. A tényszerű újságírás elemei, erényei e művében is lépten-nyomon felbukkannak. Egyebek között részletesen ismerteti az erdei állatok átlagos életkorát, a téli havazás utáni etetés mikéntjét, a pisztrángok mesterséges tenyésztését. Olyan mozgalmas betéteket illeszt be, mint a borz kihajtása a járataiból a kotorékekből, a muflonok megmentése a téli gyötrelmek, a megfagyás elől, a szarvasbikák párharca szarvasbögés idején, az öreg vadkan garázdálkodása. Szóba kerül a bükki ősember lakóhelye, a Peskő-barlang. Kétoldalas táblázatot közöl az erdőigazgatás rendjéről, a védkerületek beosztásáról. Talán ma is időszerűen (feltehetően jó néhány pontjában maig helyesen) ír a turista szabályokról. Különös gondot fordít a kívülállók (az olvasók túlnyomó többsége) számára ismeretlen szavak, kifejezések magyarázatára; csak egy-két példa: a *tebre* jelentése vízmosás, a *cserkészút* a fák, bokrok, sziklák között készített gyalogösvény, a *boksa* a szénégetők boglyája, a *gyérintés* a faállomány tisztítása, ritkítása, a *bosztolás* a kivágott fatörzs felosztása minőség szerint. Alighanem kevesen tudják, hogy a fehér holló (ami létezik) voltaképpen albinó. A Szalajka-völgy hódolói sem gondolnak arra, hogy a terület neve hajdan hamuzsírforró telepet jelölt.

Lestyán Sándor könyve némi túlzással felfogható az erdő szépprózai himnuszának is. Vagy – egy kissé sántító, és mégis stílszerű hasonlattal – egy olyan fatörzs tortának (gyermek-és ifjúkorom kedvelt csemegéje), amelyen a külső máz kesernyés. És ez a máz az adott korban (a negyvenes évek végén, az ötvenes évek legelején) csaknem megkerülhetetlen, de valahogy a fő mondanivalóhoz csak erőltetetten kapcsolható szocialista propaganda. Az író keményen bírálja az előző tulajdonos, a gróf és intézői által folytatott rablógazdálkodást, és azt, hogy az erdő jelentős részét elzárták a turisták elől. Beiktat egy-egy részletet az újonnan „felfedezett” osztályellenség elleni harc szükségességének bizonyítására, konkrétan a vadászó kulák, illetve az üzérkedő kocsmáros elmarasztalására, bírósági elítélésére. Ugyanakkor fennhangon és gyakran élteti a tervgazdálkodást, az élmunkásokat, az üdülésre jött sztahanovistákat, általában a pártot és elmaradhatatlanul Rákosit. Hasonlóképpen dicséri az úttörők helyállását, és hivatkozik a Komszomol példájára. Annak idején mi – osztálytársaim és pajtásaim – aligha értettük a politikai üzenetet, nyilvánvaló, hogy mi nem ezért vettük a kezünkbe, olvastuk el a művet. Az igazi vonzerőt a bükki erdők világának, életének megidézése jelentette. Esetleg jelentheti napjainkban is.

Bényei Miklós

